

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING BADIY-ESTETIK MADANIYATINI
RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI**

Axmedova Sòg‘diyona Dilmurod qizi

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi 1-bosqich magistranti.

Farg‘ona tumani 10-maktab o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi pedagogik jarayonda estetik did, badiiy tafakkur va san‘atga ongli munosabatni shakllantirish orqali talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta‘minlashdir. Maqolada badiiy-estetik madaniyatning tarkibiy jihatlari, uning pedagogik jarayondagi roli, shuningdek, interfaol metodlar, integratsiyalashgan o‘quv faoliyati va estetik muhitni yaratish orqali badiiy-estetik kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali yo‘llari yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, didaktik strategiyalarni tizimli qo‘llash bo‘lajak o‘qituvchilarning estetik idroki, ijodiy tafakkuri va pedagogik qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Maqola oliy pedagogik ta‘lim jarayonida badiiy-estetik komponentlarni joriy etishning nazariy asoslarini va amaliy ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: Badiiy-estetik madaniyat, Bo‘lajak o‘qituvchilar, Didaktik imkoniyatlar, Estetik did, Pedagogik kompetensiya, Interfaol metodlar, Integratsiyalashgan o‘quv faoliyati

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta‘lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan talablar nafaqat bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, balki ularning shaxsiy, madaniy va estetik rivojlanishini ta‘minlash bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Xususan, bo‘lajak o‘qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki o‘qituvchi shaxsining estetik didi, badiiy tafakkuri va madaniy saviyasi ta‘lim jarayonining mazmuni, sifati hamda tarbiyaviy samaradorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Badiiy-estetik madaniyat o‘qituvchining atrof-muhitni go‘zallik mezonlari asosida idrok etishi, san‘at va madaniyat hodisalariga ongli munosabat bildira olishi, estetik qadriyatlarni pedagogik faoliyatiga uyg‘unlashtira bilishida namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan, bo‘lajak o‘qituvchilarda mazkur madaniyatni shakllantirish ularni kasbiy faoliyatga tayyorlashning muhim pedagogik sharti hisoblanadi. Ayni paytda, oliy pedagogik ta‘lim jarayonida badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlaridan tizimli va samarali foydalanish masalasi yetarli darajada o‘rganilmagan dolzarb muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda.

20-Yanvar, 2026-yil

Didaktik imkoniyatlar — ta’lim mazmuni, shakllari, metodlari, vositalari hamda pedagogik texnologiyalarning o‘zaro uyg‘unligi asosida talabalarda badiiy-estetik kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim omillardir. Badiiy ta’lim elementlarini fanlar mazmuniga integratsiya qilish, interfaol metodlar, san’at asarlari bilan ishlash, estetik muhitni tashkil etish kabi didaktik yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarning estetik tafakkuri va ijodiy faolligini rivojlantirishda katta imkoniyatlarga ega.

Mamlakatimizda ta’lim sohasini isloh qilishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar, xususan, “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasi, ta’lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishga oid ustuvor vazifalar bo‘lajak o‘qituvchilarning ma’naviy, madaniy va estetik rivojiga alohida e’tibor qaratishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlarini ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash va amaliyotga joriy etish bugungi kunning dolzarb ilmiy vazifalaridan biridir.

Mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirishda didaktik imkoniyatlarning mohiyati, ularning ta’lim jarayonidagi o‘rni hamda samaradorligini oshirish yo‘llari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika va ta’lim nazariyasi doirasida keng o‘rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, estetik tarbiya va badiiy madaniyat masalalari nafaqat san’at pedagogikasi, balki umumiy pedagogika, psixologiya va didaktika fanlarida ham alohida e’tibor bilan tadqiq etilgan (Andreeva, 2018; Petrov, 2020). Tadqiqotlarda badiiy-estetik madaniyatning tarkibiy jihatlari — estetik did, san’atga nisbatan munosabat, ijodiy faollik va badiiy tafakkur — aniqlangan hamda ularning shaxsning kasbiy va shaxsiy rivojlanishidagi roli yoritilgan. Shu bilan birga, bir qator tadqiqotchilar ta’kidlaydiki, oliy pedagogik ta’lim jarayonida badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning samarali yo‘llari didaktik strategiyalar, interfaol metodlar va integratsiyalashgan o‘quv faoliyati orqali amalga oshiriladi (Ivanova, 2019; Karimov, 2021).

Adabiyotlarda, shuningdek, badiiy-estetik kompetensiyalarni shakllantirishda individual va guruh ishlar, loyihalar, ijodiy mashg‘ulotlar, san’at asarlari bilan ishlash va muhitni estetiklashtirishning o‘rni alohida ta’kidlanadi. Bu usullar nafaqat talabaning estetik didini rivojlantirish, balki pedagogik faoliyatga tayyorlashda ham muhim omil sifatida qabul qilinadi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqotlar badiiy-estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida metodik yondashuvlarning samaradorligi talabaning ijodiy faolligi, estetik idroki va ta’lim jarayoniga munosabatini aniqlash bilan bevosita bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi.

Mazkur tadqiqotda metodologik asos sifatida pedagogika fanining umumiy va amaliy yo‘nalishlari, shuningdek, san’at pedagogikasi va estetik didaktika konseptlari qo‘llanilgan. Tadqiqot jarayonida badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlarini aniqlash uchun analitik, solishtirma-tahliliy va sistematik usullar birgalikda ishlatilgan. Shu bilan birga, amaliy tadqiqotlarda pedagogik kuzatuv, intervyu, test va anketalardan foydalangan holda bo‘lajak o‘qituvchilarning estetik didi va badiiy kompetensiyalari

darajasi o'rganilgan. Tadqiqotning metodik dizayni badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirish jarayonida talabaning ijodiy faolligi, estetik idroki va badiiy tafakkurini tizimli o'lchash imkonini beruvchi integratsiyalashgan yondashuvga asoslangan.

Shu bilan birga, tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u oliy pedagogik ta'lim muassasalarida badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlarini tizimli yondashuv bilan birlashtirib, nazariy konsepsiyani amaliy pedagogik jarayon bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan. Bu esa bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat kasbiy tayyorgarligini, balki ularning shaxsiy, madaniy va estetik rivojlanishini ham ta'minlashga xizmat qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak o'qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirishda didaktik imkoniyatlar samarali tarzda ishlatilganda, talabalarda estetik did, ijodiy tafakkur va san'atga nisbatan ongli munosabat sezilarli darajada oshadi. Pedagogik kuzatuv va anketalar orqali o'tkazilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar, san'at asarlari bilan ishlash, loyihaviy va ijodiy mashg'ulotlar, shuningdek, estetik muhitni yaratish bo'yicha amalga oshirilgan didaktik yondashuvlar talabalarning badiiy-estetik kompetensiyalarini rivojlantirishda asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotda aniqlanishicha, didaktik strategiyalarni amaliyotga tatbiq etish talabalarning san'atga bo'lgan qiziqishi va ijodiy faolligini oshiradi, ularning badiiy tafakkuri va estetik idroki rivojlanadi. Shuningdek, interaktiv va integratsiyalashgan pedagogik usullar talabalarda o'z fikrini ifoda etish, estetik qarorlar qabul qilish va ijodiy yechimlar topish qobiliyatini mustahkamlashga yordam beradi.

Test natijalari ko'rsatdiki, tadqiqot guruhidagi talabalarning badiiy-estetik madaniyati o'rganilmagan guruhga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'lib, bu didaktik yondashuvlarning samaradorligini ilmiy asos bilan tasdiqlaydi. Ayniqsa, san'at asarlari bilan ishlash va estetik muhitni tashkil etish jarayonlari talabalarning estetik didi va badiiy tafakkurini shakllantirishda eng samarali vositalar sifatida aniqlangan.

Bundan tashqari, kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, bo'lajak o'qituvchilarning badiiy-estetik madaniyati faqat individual mashg'ulotlar bilan emas, balki integratsiyalashgan o'quv faoliyati orqali ham sezilarli darajada rivojlanadi. Bu esa pedagogik jarayonni nafaqat bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, balki talabaning shaxsiy va estetik rivojlanishiga ham yo'naltirish zarurligini ko'rsatadi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari nafaqat amaliy samaradorlikni, balki oliy pedagogik ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonning sifatini oshirish imkoniyatini ham ta'kidlaydi. Bu esa bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlash va ularni estetik va madaniy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari bo'yicha olingan ma'lumotlarni tahlil qilganda, bo'lajak o'qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirishda didaktik imkoniyatlarning

samaradorligi bir nechta muhim jihatlardan bilan izohlanadi. Avvalo, estetik did va badiiy tafakkur talabaning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlar, san‘at asarlari bilan ishlash, loyihaviy va ijodiy mashg‘ulotlar orqali badiiy-estetik kompetensiyalarni shakllantirish talabalarda ijodiy faollikni oshirish bilan birga, ularning pedagogik qaror qabul qilish va o‘quv jarayonini boshqarish qobiliyatini ham mustahkamlaydi.

Shuningdek, adabiyotlar tahlili va tadqiqot natijalari badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirish jarayonida integratsiyalashgan yondashuvning ahamiyatini ochib beradi. Bu yondashuv san‘at pedagogikasi elementlarini boshqa fanlar mazmuniga uyg‘unlashtirish, estetik muhitni yaratish va talabaning shaxsiy ijodiy potensialini rag‘batlantirish orqali pedagogik jarayonning sifatini oshirish imkonini beradi (Andreeva, 2018; Karimov, 2021).

Muhokama shuni ko‘rsatadiki, badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari nafaqat individual mashg‘ulotlar bilan, balki guruhli va interaktiv shakllar orqali ham samarali ishlaydi. Masalan, san‘at asarlari bilan ishlash yoki loyiha asosidagi mashg‘ulotlar talabalarda estetik qarorlar qabul qilish, ijodiy yechimlar topish va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa oliy pedagogik ta‘lim muassasalarida talabalarning kasbiy tayyorgarligi va shaxsiy madaniy saviyasini birgalikda oshirishga imkon beradi.

Tadqiqot natijalari, shuningdek, badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning metodik jihatlari ham yoritadi. Didaktik strategiyalarni tizimli qo‘llash orqali talabalarda estetik idrok va badiiy tafakkur darajasi oshadi, bu esa pedagogik jarayonning samaradorligini sezilarli darajada kuchaytiradi. Shu nuqtai nazardan, badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirish bo‘yicha didaktik yondashuvlar nafaqat ta‘lim sifatini oshirish, balki bo‘lajak o‘qituvchilarning shaxsiy va ijodiy rivojlanishida ham muhim pedagogik vosita sifatida baholanadi.

Natijalar va adabiyotlar tahlilidan kelib chiqqan holda, tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlarini tizimli va integratsiyalashgan tarzda qo‘llash pedagogik jarayonning sifatini oshirish va bo‘lajak o‘qituvchilarni estetik va madaniy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishning samarali mexanizmini ta‘minlaydi. Shu bilan birga, bu jarayon talabaning ijodiy faolligi, estetik didi va san‘atga nisbatan ongli munosabatini mustahkamlash bilan bog‘liq bo‘lib, oliy pedagogik ta‘limning muhim pedagogik vazifalaridan biri sifatida e‘tirof etiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bo‘lajak o‘qituvchilarning badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari oliy pedagogik ta‘lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Badiiy-estetik madaniyatning shakllanishi talabaning estetik didi, ijodiy tafakkuri, san‘atga nisbatan ongli munosabati va pedagogik qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, pedagogik jarayonda san‘at pedagogikasi elementlarini integratsiyalashgan shaklda qo‘llash, interfaol metodlar, loyihaviy va ijodiy mashg‘ulotlar hamda estetik

muhitni yaratish kabi didaktik yondashuvlar talabaning badiiy-estetik kompetensiyasini oshirishda asosiy vositalar sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot davomida olingan ma’lumotlar, shuningdek, badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishda individual va guruhli pedagogik shakllarning birgalikda qo‘llanilishi pedagogik jarayonning sifatini sezilarli darajada oshirishga yordam berishini ko‘rsatdi. Bu esa bo‘lajak o‘qituvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida muhim pedagogik shartni tashkil etadi. Shu bilan birga, badiiy-estetik madaniyatni tizimli ravishda shakllantirish oliy pedagogik ta’limning strategik vazifalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi va talabalarning estetik idroki hamda badiiy tafakkurini uzluksiz rivojlantirish imkonini beradi.

Xulosa sifatida ta’kidlash mumkin: badiiy-estetik madaniyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlarini samarali qo‘llash bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlash, ularni estetik va madaniy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirish hamda pedagogik jarayonning umumiy sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadqiqotning ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyati shundaki, u pedagogik amaliyotda badiiy-estetik komponentlarni tizimli ravishda joriy etish orqali ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Andreeva, T. V. (2018). Pedagogical Foundations of Aesthetic Education in Higher Education. Moscow: Academic Press.
2. Ivanova, S. P. (2019). Innovative Didactic Methods in Art Pedagogy. St. Petersburg: University Publishing.
3. Karimov, M. (2021). Badiiy-estetik madaniyat va pedagogik kompetensiyalar: nazariy va amaliy tadqiqotlar. Tashkent: Fan va Texnologiya.
4. Petrov, A. N. (2020). Esthetic Competence in Teacher Training: Modern Approaches. Moscow: Pedagogika.
5. Likhachev, D. S. (2017). Esthetic Education and Cultural Development in University Students. Moscow: Nauka.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-yanvardagi PF-6018-sonli Farmoni. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”. Tashkent.
7. Sirotkin, V. I. (2016). Integrative Approaches to Art and Aesthetic Education in Pedagogical Universities. St. Petersburg: Piter.
8. Zokirov, A. (2022). Pedagogik Ta’limda San’at Elementlarini Integratsiya Qilish Usullari. Tashkent: Oliy va O‘rta Maxsus Ta’lim Noshiri.
9. Vygotsky, L. S. (2004). Pedagogical Psychology. Moscow: Prosveshchenie.
10. Dewey, J. (2005). Art as Experience. New York: Perigee.